

Expressievrijheid en deelname aan het publiek debat juridisch belaagd. Over misbruik van rechtsprocedures tegen “publieke waakhonden” en anti-SLAPP voorstellen.

Tijdschrift voor Mensenrechten (TvMR), 2022/4, 7-12.

Dirk Voorhoof¹

SLAPPS: een oprukkend en onrustwekkend fenomeen

In 2020 deed de Commissaris voor de Rechten van de Mens van de Raad van Europa, Dunja Mijatović, een oproep om dringend en doortastend actie te ondernemen tegen SLAPPS.² SLAPP is een acroniem voor *Strategic Lawsuits Against Public Participation*.³ SLAPP verwijst naar misbruik van rechtsprocedures tegen vooral (onderzoeks)journalisten, milieu- en mensenrechtenactivisten en academici.⁴ Het Platform van de Raad van Europa voor de bescherming van journalistiek en de veiligheid van journalisten ontving de voorbije jaren een toenemend aantal meldingen van SLAPPS.⁵ Het Platform verwijst naar rechtsprocedures “by powerful individuals or companies that have no legal merit and are designed to intimidate and harass the target especially through the prospect of burdensome legal costs – and not to be won in court. In some cases, the threat of bringing such a suit, including through letters sent by powerful law firms, is enough to bring about the desired effect”.

Gealarmeerd door deze rapportering over SLAPPS, stelde de Mensenrechtencommissaris een tegenreactie voor via (1) een snelle behandeling van zaken voor de rechter (“early dismissal”); (2) correcte implementatie van de rechtspraak van het EHRM, vooral in verband met laster, inbreuk op privacy en reputatieschade in relatie tot expressievrijheid; (3) sancties in geval van procesmisbruik en (4) financiële en juridische steunprogramma’s voor de verweerders in SLAPP-procedures. In een arrest van 15 maart 2022 in de zaak *OOO Memo t. Rusland* verwijst het EHRM naar deze oproep van

¹ Dirk Voorhoof is lid van het *Human Rights Centre* (UGent), *Legal Human Academy* en het Experteng Comité bij de Raad van Europa betreffende SLAPPS.

² Commissioner for Human Rights, *Time to take Action Against SLAPP*, 27 oktober 2020, www.coe.int/en/web/commissioner/-/time-to-take-action-against-slapps (tenzij anders vermeld werden alle digitale bronnen geraadpleegd op 22 oktober 2022).

³ Soms ook verwoord als *Strategic Litigation Against Public Participation*.

⁴ Deze bijdrage is een synthese, bewerking en actualisering van D. Voorhoof, “SLAPPS: tergende, roekeloze of intimiderende rechtsprocedures tegen media, journalisten en andere ‘publieke waakhonden’”, in B. Nelissen en P. Vanstapel (eds.), *De gevier(endeel)de Nolf. Liber Observatoribus Iustitiae*, EPO Uitgeverij, Berchem 2022, 127-173. Zie ook <https://www.jubel.be/slapps-tergende-roekeloze-of-intimiderende-rechtsprocedures-tegen-media-journalisten-en-andere-publieke-waakhonden/>.

⁵ Zie <https://rm.coe.int/annual-report-en-final-23-april-2020/16809e39dd>. Zie ook Raad van Europa, *Annual Report by the partner organisations to the Council of Europe Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists*, 2021, 30-37, <https://rm.coe.int/final-version-annual-report-2021-en-wanted-real-action-for-media-freed/1680a2440e> en Raad van Europa, *Annual Report by the partner organisations to the Council of Europe Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists, Defending Press Freedom in Times of Tension and Conflict*, 2022, 48-49, <https://rm.coe.int/platform-protection-of-journalists-annual-report-2022/1680a64fe1>.

de Mensenrechtencommissaris en naar “the growing awareness of the risks that court proceedings instituted with a view to limiting public participation bring for democracy”.⁶

Een brede coalitie van ngo's, mediaorganisaties, verenigingen van journalisten en academici heeft zowel bij de EU (via een Richtlijn en een Aanbeveling) als bij de Raad van Europa (via een Aanbeveling) aangedrongen om de regeringen en wetgevers van de lidstaten aan te zetten een dam op te werpen tegen SLAPPs en een reeks maatregelen te nemen om dit soort tergende en intimiderende procedures te neutraliseren. Het wordt ongetwijfeld een moeilijke evenwichtsoefening tussen het waarborgen van het recht op toegang tot de rechter in functie van de bescherming van de eer, reputatie, privacy of andere rechten van eisers, enerzijds⁷, en de aanspraak om niet belaagd of geïntimideerd te worden met tergende rechtsvorderingen die erop gericht zijn de journalistieke vrijheid en de verslaggeving of het debat over zaken van publiek belang in te perken, anderzijds.

Dat SLAPPs bedreigend zijn en een voorbode kunnen zijn van letterlijk het zwijgen opleggen van journalisten of kritische stemmen is dramatisch geïllustreerd door de tientallen rechtsvorderingen tegen de Maltese onderzoeksjournaliste Daphne Caruana Galizia rond het moment dat ze werd vermoord, op 16 oktober 2017.⁸ Een bom in haar auto maakte een abrupt einde aan haar artikels en publicaties die corruptie aan het licht brachten en waarbij zowel enkele toppolitici als zakenmensen met veel economische invloed in Malta waren betrokken. Momenteel worden in verschillende landen in Europa talloze intimiderende of tergende rechtsprocedures gevoerd tegen media, journalisten, academici, ngo's en activisten naar aanleiding van berichtgeving in verband met corruptie, fraude, milieuschandalen of machtsmisbruik, van Zweden tot Slovenië, van Duitsland tot Portugal, van het Verenigd Koninkrijk tot Servië, van Ierland tot Bulgarije, en van Polen tot Italië.⁹

Het onrustwekkende fenomeen van SLAPPs is tevens opgemerkt buiten Europa. In een resolutie van 6 oktober 2022 roept de VN-Raad voor de Mensenrechten (*Human Rights Council*) de verdragstaten op om maatregelen te nemen “to protect journalists and media workers from strategic lawsuits against public participation, where appropriate, including by adopting laws and policies that prevent and/or alleviate such cases and provide support to victims”. De Raad wijst op de ernst van “the rise of strategic lawsuits against public participation, including by business entities, to exercise pressure,

⁶ EHRM 15 maart 2022, *OOO Memo/Rusland*, nr. 2840/10, §§ 23 en 43. Zie ook D. Voorhoof, ‘OOO Memo v. Russia: ECtHR prevents defamation claims by executive bodies’, *Strasbourg Observers Blog* 1 April 2022, <https://strasbourgobservers.com/2022/04/01/ooo-memo-v-russia-ecthr-prevents-defamation-claims-by-executive-bodies/>.

⁷ Zie EHRM 18 maart 2021, *Petrella/Italië*, nr. 24340/07, §§ 47-48. Zie ook P. Coe, “Strategic Litigation Against Public Participation: a few thoughts”, *The International Forum for Responsible Media Blog*, 17 juni 2022, <https://inform.org/2022/06/17/strategic-lawsuits-against-public-participation-a-few-thoughts-peter-coe/> en B. Hess, “Strategic Litigation: A New Phenomenon in Dispute Resolution”, *MPILux Research Paper* 2022(3), <https://ssrn.com/abstract=4107384>; <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4107384>.

⁸ Zie www.daphne.foundation/en/.

⁹ Voor een overzicht, zie www.the-case.eu/slapp-cases en www.the-case.eu/slapps-in-europe en de rapporten (maart 2022) over SLAPPs door Article 19: <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2022/03/A19-SLAPPs-against-journalists-across-Europe-Regional-Report.pdf> en CASE: <https://static1.squarespace.com/static/5f2901e7c623033e2122f326/t/623897f6f5eb056c82fe2681/1647876093121/CASE+report+SLAPPs+Europe.pdf>.

intimidate or exhaust the resources and morale of journalists, and thereby stop them from performing their work, including on matters of public interest”.¹⁰

SLAPPs in België

Ook in België zijn journalisten, media, academici, ngo's en personen die deelnemen aan het publieke debat met SLAPP-procedures geconfronteerd.¹¹

De Vlaamse Regulator voor de Media (VRM) heeft er in zijn recente rapporten over mediaconcentratie in Vlaanderen op gewezen dat het fenomeen van SLAPPs toeneemt en zorgen baart. Volgens de VRM lopen vooral kleinere mediaspelers risico's, “hetgeen nefast is voor de diversiteit in de mediasector”. Volgens de VRM kan specifieke anti-SLAPP wetgeving een meerwaarde bieden in functie van de bescherming van de vrije meningsuiting van journalisten.¹²

In een nota van 19 mei 2021 gericht aan de Minister van Justitie toont ook de Vereniging van Vlaamse Journalisten (VVJ) samen met de Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België (AVBB) zich bekommerd om SLAPPs, hoewel het fenomeen zich in België volgens de nota tot dusver niet in die mate manifesteert “waarin media en geëngageerde middenveldorganisaties er elders mee te maken krijgen”. De nota verwijst naar de voorbereidingen op Europees niveau “met als finaliteit intimiderende en ongegronde rechtszaken in een vroeg stadium van de procedure te identificeren en af te voeren”. De VVJ/AVBB rekent erop dat de Belgische overheid dit beleid ondersteunt en uitvoert.¹³

Het Federaal Instituut voor de bescherming en de promotie van de Rechten van de Mens (FIRM), ten slotte, wijst erop dat SLAPPs “een reëel risico” zijn in België. Volgens het FIRM wordt het werk van journalisten door tegenstanders bewust bemoeilijkt door gerechtelijke procedures die tegen hen worden opgestart en hoge schadevergoedingen die worden geëist, als een doelbewuste vorm van intimidatie.¹⁴

SLAPPs door “captains of industry”

Het waren vaak bedrijfsleiders of zakenmensen die de voorbije jaren kozen voor één of andere vorm van SLAPP. Een duidelijke illustratie is een reeks procedures ingezet door zakenman Patokh Chodiev,

¹⁰ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/521/97/pdf/G2252197.pdf?OpenElement>

¹¹ Voor een verkennende analyse, zie ook D. Voorhoof, “Expressievrijheid en het publiek debat: hoe een halt toeroepen aan procesmisbruik via ‘SLAPPs’”, in F. Evers (ed.), *op-RECHT-uit. Een hulde aan Alain Bloch*, Brugge, die Keure, 2022, 195-216.

¹² VRM, *Mediaconcentratie in Vlaanderen: Rapport 2021*, 303, www.vlaamseregulatormedia.be/sites/default/files/mediaconcentratie_in_vlaanderen_2021_-_aanpassing_figuur_48_en_tabel_4.pdf en VRM, *Mediaconcentratie in Vlaanderen: Rapport 2020*, 296 en 333, https://vlaamseregulatormedia.be/sites/default/files/rapport_mediaconcentratie_2020_zonder_afloop.pdf Zie ook VRM, *Mediaconcentratie in Vlaanderen: Rapport 2019*, 263-264 en 295 www.vlaamseregulatormedia.be/sites/default/files/pdfversions/mediaconcentratierapport_2019_zonder_aflo.pdf

¹³ VVJ/AVBB, *Nota aan de minister van justitie betreffende enkele negatieve ontwikkelingen in de verhouding pers – gerecht en mogelijkheden om daaraan te verhelpen*, Brussel, 19 mei 2021, <https://journalist.be/2021/05/actuele-pijnpunten-in-de-verhouding-pers-gerecht-avbb-gaat-in-overleg-met-justitie>. Zie ook AVBB, *Nota AVBB naar aanleiding van de anti-SLAPP Aanbeveling (EU) 2022/758 van de Commissie van 27 april 2022*, Brussel, 31 augustus 2022, <https://journalist.be/2022/08/nota-avbb-naar-aanleiding-van-de-anti-slapp-aanbeveling-eu-2022-758-van-de-commissie-van-27-april-2022>

¹⁴ <https://www.federaalinstituutmensenrechten.be/uw-rechten/thema-s/persvrijheid>.

naar aanleiding van een Humo-artikel over ‘Kazachgate’. Het Humo-artikel belichtte de rol van Chodiev, een Oezbeeks-Belgisch miljardair met een dubieuze reputatie, die als één van de eersten beroep kon doen op de Belgische afkoopwet. Elk van de vorderingen door Chodiev werd afgewezen.¹⁵

Een ander voorbeeld van intimiderende procesvoering door een belangrijke “*captain of industry*” was de zaak George Forrest tegen het weekblad MO*. MO* magazine had een dossier gepubliceerd onder de titel “*Congo vergooit zijn kroonjuwelen*”. In het artikel werd een verklaring gezocht waarom de winsten die werden gemaakt met de immense Congolese bodemrijksdommen, de lokale bevolking niet ten goede kwamen. In het dossier werd ook verwezen naar enkele belangrijke actoren in de mijnbouwsector, waarbij ook aandacht werd besteed aan de rol van George Forrest. Het voorblad van MO* bevatte een karikatuur van Forrest, in de vorm van een postzegel, in een outfit die verwees naar de voormalige president van Zaïre, Mobutu Sese Seko. Forrest eiste een forse schadevergoeding voor wat hij beschouwde als een “leugenachtig” artikel en een “kwetsende” cartoon. De bezwaren tegen het artikel werden door de rechtbank afgewezen omdat er journalistiek en juridisch niets op aan te merken viel, maar voor de spotprent werd MO* wel veroordeeld.¹⁶ Het Hof van Cassatie heeft deze veroordeling van MO* ongedaan gemaakt, omdat het arrest dat MO* veroordeelde niet deugdelijk gemotiveerd was en daarom in strijd was met de basisprincipes van de expressievrijheid van artikel 10 EVRM.¹⁷

De nieuwswebsite Apache kreeg dan weer af te rekenen met opeenvolgende klachten en vorderingen door zakenman Erik van der Paal en de NV Land Invest Group, via procedures in kort geding, civiele procedures tot schadevergoeding tot en met een strafprocedure.¹⁸ De constante in elk van deze zaken is dat Apache als een fragiel journalistiek medium (vzw, geen reclame, enkel abonnees, onderzoeksjournalistiek) zich in een reeks rechtsgedingen diende te verweren, met hoog oplopende kosten voor advocaten. Steevast draaiden deze rechtsgedingen in het voordeel uit van (de journalisten van) Apache, maar ondertussen diende Apache wel heel wat tijd, energie en financiële middelen te investeren in het verweer in deze zaken.¹⁹ In één van de zaken werd 350.000 euro schadevergoeding geëist wegens reputatieschade, en het weghalen van een artikel over de

¹⁵ Voorz. Nederlandstalige rechtbank Brussel (Kort Ged.) 18 juli 2017, *Patokh Chodiev t. Jörgen Oosterwaal* en Gent 17 december 2020, *Patokh Chodiev t. Dirk Van der Maelen*. Zie D. Voorhoof, “Kazachgatemiljardair botst op persvrijheid in België”, *De Juristenkrant* 2017/353, 9.

¹⁶ Rb. Brussel 25 april 2008, *George Forrest en Kinross Forrest Ltd. t. VZW Wereldmediahuis (MO*) en John Vandaele* en Brussel 11 december 2012, *George Forrest en LTD KF, voorheen Kinross Forrest Limited, t. VZW Wereldmediahuis (MO*) en John Vandaele*. Zie D. Voorhoof, “Forrest-cartoon op cover van MO* beledigend?”, *Rechtskundig Weekblad* 2014-2015/25, 926.

¹⁷ Cass. 28 november 2014, *vzw Wereldmediahuis (MO*) t. George Forrest*. Zie hierover D. Voorhoof, “Cassatie vernietigt veroordeling Forrest-cartoon in MO*”, *De Juristenkrant* 2015/301, 1.

¹⁸ www.apache.be/2020/11/19/erik-van-der-paal-komt-met-tsunami-aan-procedures-tegen-apache/; www.apache.be/2020/09/16/erik-van-der-paal-dwingt-apache-artikel-offline-te-halen/; www.apache.be/2016/10/18/ex-kabinetschef-de-wever-en-land-invest-eisen-350-000-euro-van-apache/; www.apache.be/dossier/apache-moet-zwijgen/; <https://www.apache.be/2019/04/03/nieuwe-schadeclaim-van-500-000-euro-in-dossier-land-invest-gate/>. Zie ook D. Voorhoof, “Overdreven schadeclaims in strijd met Europees recht”, *Apache*, 19 oktober 2016, www.apache.be/gastbijdragen/2016/10/19/overdreven-schadeclaims-in-strijd-met-europees-recht/.

¹⁹ <https://www.apache.be/2022/06/09/slapp-door-bouwpromotor-kostte-apache-al-70000-euro>. Zie ook S. Van den Bussche, ‘Roep om wetgeving tegen SLAPP klinkt steeds luider’, *Apache*, 10 juni 2022, <https://www.apache.be/2022/06/10/schadevergoeding-voor-tergende-rechtszaak-uitzonderlijk-roep-om-anti-slapp-wetgeving>

Optimazaak, de Tunnelplaats en andere vastgoeddeals in Antwerpen waarin de Land Invest Group een centrale rol speelde²⁰, maar deze eis is door de rechtbank afgewezen. Volgens het vonnis was er geen sprake van lasterlijke berichtgeving en hadden de journalist en de hoofdredacteur met normale zorgvuldigheid verslag uitgebracht over een dossier van algemeen belang, op basis van afdoende journalistiek onderzoek en betrouwbare bronnen.²¹

In een strafzaak heeft de correctionele rechtbank in Antwerpen twee journalisten van Apache vrijgesproken voor de vermeende misdrijven bij het maken en verspreiden van beelden met een verborgen camera.²² Die vrijspraak is ook bevestigd door het Hof van Beroep.²³ Opmerkelijk: het Hof van Beroep veroordeelde Van der Paal wegens misbruik van rechtsprocedure en volgde de door Apache aangevoerde argumenten in verband met het tergend karakter waarmee Van der Paal deze procedure in beroep had doorgezet, als een vorm van SLAPP. Het arrest maakt duidelijk dat Van der Paal met deze en andere juridische acties tegen Apache niet als een bedachtzaam en zorgvuldig persoon heeft gehandeld, maar in essentie de bedoeling had om Apache (financieel) te vermurwen en de kritische berichtgeving van Apache over hem te doen stoppen. Van der Paal werd veroordeeld tot het betalen van de door Apache gevraagde schadevergoeding van 10.000 euro, vermeerderd met een verhoogde rechtsplegingsvergoeding van 6.000 euro.²⁴ Tegen dit arrest is door Van der Paal tevergeefs cassatieberoep aangetekend.²⁵

SLAPPs tegen academici

SLAPPs treffen niet enkel (onderzoeks)journalisten, maar ook academici. In 2021 werd Marc van Ranst juridisch belaagd door de Nederlandse oprichter en bezieler van de vereniging Viruswaanzin²⁶, Willem Engel. Via een rechtstreekse dagvaarding voor de correctionele rechtbank te Mechelen werd Van Ranst beticht van het misdrijf laster wegens een aantal kritische of negatieve uitingen in een krant en via Twitter. Meer bepaald had Van Ranst Engel een virusontkenner, een oplichter en een extreemrechtse mens genoemd. De rechtbank verklaarde zich onbevoegd omdat de tenlastegelegde uitingen als mogelijk drukpersmisdrijf tot de exclusieve bevoegdheid behoren van het assisenhof.²⁷ Willem Engel tekende beroep aan tegen dit vonnis.

²⁰ www.apache.be/dossier/apache-moet-zwijgen/. Apache schreef toen: “De dagvaardingen betekenen (..) een fikse financiële aderlating en leggen een hypotheek op het voortbestaan van Apache. Zelfs al winnen we de rechtszaken – en geen haar op ons hoofd dat daar aan twijfelt – dan nog vormen de juridische procedures onverwachte uitgaven. Geld dat nu richting advocaten stroomt in plaats van naar goede journalistiek”.

²¹ Rb. Antwerpen 22 februari 2018, *Land Invest Group NV t. T. Cochez, G. Timmerman, K. Van den Broeck en B. Souffreau*.

²² Zie D. Voorhoof, “Vonnis Fornuisfilmpje opsteker voor persvrijheid, maar rechtszaak zet ook knipperlichten op oranje”, *Apache*, 22 januari 2021, www.apache.be/gastbijdragen/2021/01/22/vonnis-fornuisfilmpje-opsteker-voor-persvrijheid-maar-zet-ook-knipperlichten-op-oranje/.

²³ Corr. Antwerpen 20 januari 2021, *Erik Van Der Paal t. Karl Van den Broeck en Stef Arends*. Zie ook D. Voorhoof, “Vrijspraak Apache is opsteker voor journalistieke vrijheid”, *De Juristenkrant* 2021/424, 5 en 9 en www.apache.be/2021/01/21/drie-jaar-lang-een-outlaw-omdat-je-antwoorden-wilt/.

²⁴ Antwerpen 9 juni 2022, Kamer 7C correctionele zaken, nr. C/820/2022, *Erik Van der Paal t. Karl Van den Broeck en Stef Arends*. Zie ook D. Voorhoof, “Arrest heeft flinke steun in de rug van de onderzoeksjournalistiek door Apache”, *Apache*, 10 juni 2022, <https://www.apache.be/2022/06/10/apache-opnieuw-vrijgesproken-fornuis-zaak>.

²⁵ Cass. 18 oktober 2022, nr. P.22.0871.N.

²⁶ In Nederland ondertussen omgedoopt tot Stichting Viruswaarheid.

²⁷ Corr. Antwerpen, afd. Mechelen (Kamer MCV1) 9 september 2021, *Willem Engel t. Marc van Ranst*.

Kort daarop volgde een nieuwe rechtstreekse dagvaarding door Willem Engel tegen Marc van Ranst, opnieuw wegens vermeende strafbare laster in toepassing van artikel 443 Sw., maar ditmaal geuit tijdens een interview in een VTM-nieuwsuitzending waarin Van Ranst commentaar leverde op de actie van Engel en het vonnis van de Mechelse rechtbank. In dat interview zie Van Ranst: “Het is niet omdat meneer Engel het niet graag heeft een virusontkenner te worden genoemd, dat niemand dat zou mogen zeggen”. De correctionele rechtbank te Mechelen van 9 december 2021 sprak Van Ranst vrij voor laster en Engel werd veroordeeld wegens tergend en roekeloos geding.²⁸

De Belgische vzw Viruswaanzin/Folie Virus daagde in 2021 ook professor-filosoof Johan Braeckman (UGent) en bioloog-journalist Dirk Draulans (Knack) voor de correctionele rechtbank, eveneens op beschuldiging van laster, naar aanleiding van een aantal kritische opmerkingen over Viruswaanzin tijdens een uitzending van het VRT-programma *De Afspraak*. Viruswaanzin drong niet enkel aan op de strafrechtelijke veroordeling van Braeckman en Draulans, maar vorderde ook een schadevergoeding van bijna 70.000 euro. Volgens de rechtbank was evenwel “geenszins voldaan” aan de voorwaarde van het krenken van de eer of het blootstellen aan openbare verachting en waren de ten laste gelegde gezegdes “niet van aard (zijn) om eender wie in zijn of haar eer te krenken of aan openbare verachting bloot te stellen”.²⁹ Tegen dit vonnis is door Viruswaanzin beroep aangetekend.³⁰

Ook SKEPP, de Studiekring voor Kritische Evaluatie van Pseudo-wetenschap en het Paranormale, kreeg met SLAPPs af te rekenen. SKEPP onderzoekt beweringen en verschijnselen die volgens de huidige stand van de wetenschap onwaarschijnlijk of onmogelijk zijn. De studiekekring bouwde de voorbije jaren een zekere reputatie op in Vlaanderen als kritisch centrum voor debat en studie van lichtzinnig bijgeloof in telepathie, astrologie, ufo's, homeopathie, creationisme, kaartleggers, grafologie, perpetuum mobile's en allerlei medische “wondermiddelen”. Naar aanleiding van artikels op de SKEPP-website met kritiek op de pseudowetenschappelijke methodes van een dokter en een business coach werden de SKEPP-auteurs gedagvaard wegens lasterlijke, onrechtmatige en schadeverwekkende kritiek. Na een reeks aanslepende rechtsprocedures, inclusief voor het hof van beroep en het Hof van Cassatie, waarin (finaal) eisers telkens werden afgewezen,³¹ koos SKEPP ervoor om het online SKEPP-forum enkel nog toegankelijk te houden voor geregistreerde gebruikers. De tekst op de SKEPP-website vermeldt: “Om te vermijden dat SKEPP blootgesteld wordt aan gerechtelijke acties tegen uitspraken op het forum, is het voor buitenstaanders niet meer toegankelijk, noch via een browser, noch voor zoekrobots”.³²

SLAPPs tegen burgerinitiatieven

Soms richten ondernemingen en hun zaakvoerders zich met SLAPPs ook tegen activisten of ngo's. Het vonnis in de zaak *Aannemingen Janssen NV t. Erik Vanobbergen* behandelt de vordering door een

²⁸ Corr. Antwerpen, afd. Mechelen (Kamer MC1) 9 december 2021, *Willem Engel t. Marc Van Ranst*. Zie ook D. Voorhoof, “Van Ranst vrijuit na tergend en roekeloos geding”, *De Juristenkrant* 2021/440, 6-7.

²⁹ Rb. Oost-Vlaanderen, afd. Gent (K. G28MA) 11 oktober 2021, *VZW Viruswaanzin – Folie Virus t. Johan Braeckman en Dirk Draulans*.

³⁰ D. Draulans, “Wanneer mensen monddood worden gemaakt. Dirk Draulans gaat in het verweer tegen juridische intimidatie”, *Knack* 2 februari 2022, 42-45.

³¹ Brussel 30 september 2014, *Görter t. Betz en Bonneux*, nr. 2012/AR/1812, *NJW* 2014/313, 938, noot Eric Brewaeys en Gent 9 december 2021, *cvba Carl Van de Velde Training Instituut t. P. Vermeren en B. Van de Ven*, nr. 2021/8670.

³² <https://skepp.be/nl/forum-hoe-werkt-het>.

bouwpromotor tegen een persoon die al diverse procedures had aangespannen en actie voerde tegen het verlenen van een stedenbouwkundige vergunning voor een groot sloop- en bouwproject door de aannemer. In de dagvaarding werd gedreigd met een schadevergoeding van meerdere honderdduizenden euro en er werd een dwangsom geëist van 50.000 euro voor iedere keer dat Vanobbergen actie voerde tegen of kritiek uitte op het bouwproject van de firma Janssen. De vordering werd door de rechtbank afgewezen, en eiser werd veroordeeld wegens teregt en roekeloos geding.³³

Ook een vonnis van de rechtbank te Leuven wijst op het intimiderend karakter van een vordering door een projectontwikkelaar. De NV Resiterra eiste een (provisionele) schadevergoeding van 100.000 euro van de vzw Leuven Historisch Genootschap omdat de vereniging misleidende en beledigende informatie over Resiterra en het bouwproject zou hebben verspreid. De rechter wees de vordering af, met verwijzing de vrijheid van meningsuiting van verweerders.³⁴ Door Resiterra werd tegen dit vonnis beroep aangetekend, waarop de vzw Leuven Historisch Genootschap besloot om het verzet tegen de bouwplannen te stoppen.³⁵

Wat te doen tegen SLAPPs?

Deze greep uit een aantal voorbeelden toont aan dat het fenomeen ook in België niet onbekend is en recentelijk ook meer aan de oppervlakte is gekomen. Hoewel op zich de uitkomst voor de slachtoffers van SLAPPs op een positieve noot eindigt, in termen van de finale rechterlijke uitspraak, tonen de voorbeelden aan dat er in België geen specifieke procedurele waarborgen zijn om in de beginfase of in een vroeg stadium van de procedure de SLAPP af te wijzen. Soms wordt pas na jarenlang procederen door de rechtbank of het hof geoordeeld dat de eis of de vordering tegen een journalist, actiegroep of ngo ongegrond was. In vele gevallen waren er wel verschillende stappen nodig, soms tot en met het Hof van Cassatie en uitzonderlijk het EHRM, om duidelijk te maken dat de gewraakte publicatie, reportage, actie of boodschap beschermd was door de (journalistieke) expressie- en informatievrijheid waarop verweerders zich daadwerkelijk konden beroepen.

Het enige tegengewicht dat het Belgisch recht biedt in dit soort procedures situeert zich op einde van de rechtsgang, namelijk wanneer de vordering van eisers door de rechter als teregt en roekeloos wordt beoordeeld. Een vordering is teregt of roekeloos wanneer zij werd ingesteld met lichtzinnige ondoordachtetheit met de bedoeling om te schaden of om het procesodeloos te rekken. Het voeren van een teregt en roekeloos geding is te beschouwen als een fout, die aanleiding kan zijn tot een vordering in schadevergoeding op grond van artikel 1382 BW. Krachtens artikel 780bis Ger.W. kan het aanwenden van de rechtspleging voor kennelijk onrechtmatige doeleinden ook worden gesanctioneerd met een geldboete tot 2.500 euro, onverminderd de schadevergoeding die kan

³³ Rb. Antwerpen, afd. Antwerpen (K. AB14) 4 november 2020, *Aannemingen Janssen NV vonnis t. Erik Vanobbergen*. Zie ook www.apache.be/2021/05/05/rechtbank-verwerpt-intimidatie-van-actiegroep-door-projectontwikkelaar/.

³⁴ Rb. Leuven 20 april 2021, *NV Resiterra t. VZW Leuven Historisch Genootschap en R. Kenis*, nr. 20/531/A. Zie ook www.apache.be/2021/05/05/rechtbank-verwerpt-intimidatie-van-actiegroep-door-projectontwikkelaar/ en www.apache.be/2019/04/15/projectontwikkelaars-intimideren-burgers-met-rechtszaken/.

³⁵ Zie VRT NWS, "Burgers klagen 'slapping' aan door bouwpromotoren in Leuven: 'Eisten 100.000 euro schadevergoeding omdat we tegen hen ingingen'", 7 september 2022, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/09/07/leuven-terzake/>.

worden gevorderd.³⁶ In strafzaken bieden de artikels 159, 191 en 212 Sv. de mogelijkheid om uitspraak te doen over de vordering van de beklaagde tegen de burgerlijke partij tot vergoeding van de schade die hem door de vervolging werd berokkend.

Wat opvalt is dat de zeldzame keren dat eisers werden veroordeeld wegens tergend en roekeloos geding of procesmisbruik, de toegekende schadevergoedingen aan verweerders, eventueel in combinatie met de aan hen toegewezen rechtsplegingsvergoeding, slechts een minimale compensatie zijn voor de financiële kosten voor verweerders om hun recht op expressievrijheid in rechte erkend en gevrijwaard te zien. Verwacht mag worden dat de rechtscolleges de negatieve impact van SLAPPs op verweerders of gedaagden ernstig nemen zodat de aan hen toegewezen rechtsplegingsvergoeding in combinatie met de aan hen toegewezen schadevergoeding een reële en faire compensatie vormen voor de gemaakte kosten en het geleden nadeel naar aanleiding van het tergend en roekeloos geding tot inperking van het recht op expressievrijheid.³⁷

Binnen de Raad van Europa wordt ondertussen gewerkt aan een aanbeveling door het Comité van Ministers om SLAPPs te bestrijden,³⁸ en de Europese Commissie heeft initiatieven in de steigers om op een proactieve manier SLAPPs te voorkomen, in een vroeg stadium te beëindigen of finaal ook effectief te sanctioneren.³⁹ De EU-Aanbeveling van 27 april 2022 verwoordt het treffend als volgt: “Een gezonde en welvarende democratie vereist dat mensen actief aan het openbare debat kunnen deelnemen. Zinnvolle deelname is maar mogelijk als personen toegang krijgen tot betrouwbare informatie, op basis waarvan zij hun eigen mening kunnen vormen en hun oordeel kunnen uitspreken in een openbare ruimte waarin verschillende meningen vrijelijk kunnen worden geuit. Om een dergelijk vrij klimaat te bevorderen, is het van belang journalisten en mensenrechtenverdedigers te beschermen tegen kennelijk ongegronde en onrechtmatige gerechtelijke procedures tegen publieke participatie”.

Besluit

In antwoord op een parlementaire vraag heeft de Belgische Minister van Justitie, met verwijzing naar de EU-initiatieven van 27 april 2022, ondertussen erkend dat het SLAPP-fenomeen inderdaad de nodige aandacht verdient, gekoppeld aan “een doordachte aanpak”. De Minister liet weten dat België van meet af aan zijn steun heeft uitgedrukt voor het anti-SLAPP initiatief van de Europese

³⁶ Merk op dat deze sanctie voorzien in art. 780bis Ger.W. niet kan worden opgelegd in strafzaken, dus ook niet in geval van tergende of roekeloze rechtstreekse dagvaarding.

³⁷ Zie ook EHRM 12 oktober 2021, *The Association of Investigative Reporters and Editorial Security of Moldova en Sanduța/Moldavië*, nr. 4358/19, §§ 21 en 25-26, waarin het Hof vaststelt dat het ontbreken van enige compensatie of vergoeding aan een journalistenvereniging en een journalist die eerst werden veroordeeld, maar finaal werden vrijgesproken voor laster, in strijd is met artikel 10 EVRM.

³⁸ Deze aanbeveling wordt voorbereid door een expertencomité, het *Committee of Experts on Strategic Lawsuits against Public Participation* (MSI-SLP): <https://rm.coe.int/cdmsi-2022-001-long-report-cdmsi-20th-plenary-1-3-december-2021-en-fin/1680a55d26> en <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/msi-slp>. Zie ook www.ecpmf.eu/wp-content/uploads/2021/03/The-Need-for-a-Council-of-Europe-Recommendation-Final-1.pdf.

³⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0758&from=EN> en https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/ip_22_2652 Zie ook <https://ecer.minbuza.nl/-/europese-commissie-presenteert-voorstel-om-journalisten-en-mensenrechtenverdedigers-beter-te-beschermen-tegen-onrechtmatige-rechtszaken?redirect=%2Fecer%2Fnieuws>. Zie ook J. Borg-Barthet, “Daphne’s law. The European Commission introduces an anti-SLAPP initiative”, *EU Law Analysis*, 29 april 2022, <https://eulawanalysis.blogspot.com/2022/04/daphnes-law-european-commission.html>.

Commissie om een Europees wettelijk kader te scheppen. Hij kondigde ook aan dat hij ondertussen bekeek wat reeds kan gedaan op nationaal niveau.⁴⁰

Er kan door de Minister van Justitie maar beter niet gedraald worden om alvast een aanvang te nemen met het nemen van de initiatieven en de uitvoering van de maatregelen die in de EU Aanbeveling 2022/758 zijn geformuleerd en die eerder al door de Commissaris voor de Rechten van de Mens van de Raad van Europa werden bepleit. Ook op de eerste Europese Anti-SLAPP conferentie die plaatsvond in Straatsburg op 20 oktober 2022 werd door Europese beleidsmakers aangedrongen op dringende en doortastende maatregelen tegen SLAPPs.⁴¹

⁴⁰ Antwoord op vraag nr. 55-2-001322 van Stefaan Van Hecke van 27 juli 2022 aan de Vice-eersteminister en minister van Justitie en Noordzee.

⁴¹ Zie <https://anti-slapp-con.ecpmf.eu/> en <https://www.ecpmf.eu/wp-content/uploads/2022/10/Anti-SLAPP-Declaration-20-October-2022.pdf>